

Abstracts

Sesjon 5 B: Språk- og tekstdidaktiske innfallsvinkler

Anne Smedegaard

Københavns universitet

Written Examination Genres in the Subject of Danish in Upper Secondary School: a Comparative Study between the Practices in Denmark and Predominant International Trends

The pragmatic genre approach (Berkenkotter & Huckin, 1995; Miller, 1984) and its focus on the relation between genre knowledge and power has created a new interest in teaching genres at all levels in the educational system (Devitt, 2009; Martin & Rose, 2008; Swales, 1990). There are three main fractions in the field of genre-based teaching: English for Specific Purposes (ESP), New Rhetoric and the Sydney School (Hyon, 1996). In my paper I will outline the essential similarities and differences between the three schools, including a comparison of their accounts of the relationship between text, genre and context.

In continuation of a new reform (2005) for the upper secondary school in Denmark, three written genres have been defined as the genres that examinees in the subject of Danish are expected to master. The three genres are *the literary article*, *the feature article* and *the essay*. In my paper I present an analysis of how the concept of genre is conveyed in the official documents sent out by the Ministry of Education about the three examination genres. The documents include the curriculum, the plan of instruction, printed articles, a letter about the examination and material for educational purposes. The study focuses on the construction of the relation between genre and context, of the genre structures, of subgenres and of the relation between text and genre. The analysis reveals a discrepancy. The documents seemingly advocate for a pragmatic genre approach, but the study shows that the genre description does not meet some of the main recommendation of the theories about genre-based literacy teaching. The critical genre awareness which is strongly recommended by New Rhetoric (Devitt, 2004) is nowhere mentioned in the documents. Furthermore, the three genres are not placed in a well defined context and one of the core methods in genre based pedagogy, the linking of reading and writing texts, is merely superficially described.

The analysis that I present in my paper is part of my PhD study, in which I perform an empirically based study of how students and teachers use and understand the three examination genres. The data that I collect for the project includes 5-600 papers handed in by 40 pupils in the subject of Danish over a period of three years.

Berkenkotter, C., & Huckin, T. N. (1995). *Genre knowledge in disciplinary communication : cognition, culture, power*. Hillsdale, N.J.: L. Erlbaum Associates.

Devitt, A. J. (2004). *Writing Genres*: the Board of Trustees, Southern Illinois University.

Devitt, A. J. (2009). Teaching Critical Genre Awareness. In C. B. Bazerman, Adair;

Figueiredo, Débora (Ed.), *Genre in a Changing World* (pp. 337-351).

Colorado/Indiana: The WAC Clearinghouse/Parlor Press.

Hyon, S. (1996). Genre in three Traditions: Implications for ESL. *TESOL Quarterly*, Vol. 30(No. 4 (winter 1996)), 693-722.

- Martin, J. R., & Rose, D. (2008). *Genre Relations, mapping Culture* London/Oakville: Equinow Publishing Ltd.
- Miller, C. R. (1984). Genre as Social Action. *Quarterly Journal of Speech*, 70, 151-167.
- Swales, J. M. (1990). *Genre analysis : English in academic and research settings*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.

Textuell makt – fem gymnasieelever läser och skriver i svenska och samhällskunskap

Licentiatsavhandling som undersöker dels hur fem elever på samhällsprogrammet på gymnasiet språkligt uttrycker textuell makt i samtal och skrivande om läsning och dels vilka möjligheter de har att språkligt uttrycka textuell makt. Textuell makt definieras här som förmåga och möjlighet att positionera sig i relation till texten, att läsa/tolka kritiskt och att ha rörlighet i aktuell literacysfär. Två analysverktyg används, dels Langers (1995) fyra faser av *envisionment building* och dels *appraisalsystemets* modeller för attityd och dialogicitet (Martin & White 2005). Det första undersöker främst meningsskapande positioneringar och det andra främst kritiska positioneringar. De språkliga uttrycken kontextualiseras med utgångspunkt i Linell (2009). Resultaten visar dels att eleverna främst positionerar sig i fas ett och två och dels att de attityder de uttrycker i relation till text främst pekar mot textens inflytande och att dialogiciteten är monogloss eller heterogloss; inskränkande. Eleverna har begränsad rörlighet i aktuella literacysfärer (Street 2003). Elevernas möjligheter att uttrycka textuell makt styrs av hur undervisningskontexterna konstrueras. Undervisningen ger eleverna få möjligheter att utveckla språkliga uttryck för textuell makt. Det framträder ett glapp mellan förväntad och genomförd uppgift som kan förklaras om praktiken ses som textreproducerande (Anward 2005). Den literacysfär eleverna i realiteten befinner sig i tycks bestå i ett ekologiskt system baserat på en konsensusstyrd textreproducerande praktik där meningsskapande och kritiskt jämförande inte slår rot. En slutsats är att det finns behov av att vidareutveckla didaktiska metoder som ger elever möjlighet att utveckla förmåga att positionera sig i relation till texter och läsa/tolka kritiskt och som ger rörlighet i aktuell literacysfär, med andra ord att utveckla textuell makt.

Litteratur;

Anward 2005. "Textreproduktion – teori och praktik" I *Forskning av denna världen II – Om teorins roll i praxisnära forskning*. Vetenskapsrådets rapportserie.

Langer 1995. *Envisioning Literature. Literary Understanding and Literature Instruction*.

Linell 2009. *Rethinking Language, Mind, and World Dialogically. Interactional and Contextual Theories of Human Sense-making*

Martin & White 2005 *The language of Evaluation. Appraisal in English*.

Street 2003. "What's "new" in New Literacy Studies? Critical approaches to literacy in theory and practice." *Current Issues in Comparative Education, Vol.5 (2)*

Berit Lundgren
Umeå universitet

Textpraktiker och texthändelser i skolans värld

Syftet med detta paper är att beskriva och analysera några lärares arbete med språk och text. I den pågående longitudinella studie som jag genomför i två kommuner i Sverige framkommer att lärare arbetar med språk och text på olika sätt. Ofta förekommande texthändelser är arbete med ordförståelse och stavning utifrån samtal, skrivande och läsning. Andra texthändelser är exempelvis högläsning av skönlitterära böcker som bearbetas genom samtal och estetiska uttrycksformer. Analysen visar att lärarna arbetar med meningsskapande texthändelser som utvecklar elevernas språk- och textbruk.

I detta paper utgår jag från ett sociokulturellt perspektiv vilket innebär att textbruk värderas olika i skilda samhällen, skolor och klasser. Enskilda individer, i detta fall elever och lärare, tar med sig ett varierat utbud av tidigare erfarenheter och värderingar om textbruk för att skapa mening i olika institutionella, historiska och kulturella kontexter. Vidare betraktas textbruk som en social aktivitet som kan beskrivas och analyseras utifrån två begrepp, textpraktiker och texthändelser. Texthändelser är de företeelser och aktiviteter, i både det dagliga livet och skolans, där text förekommer (jfr Barton 2007). De är observerbara fenomen i kontextuella sammanhang i såväl tid som rum (jfr Janks 2010). Textpraktiker är de sociala förväntningarna och de för givet taganden som är associerade med textbruk (jfr Barton, 2007). Det kan även uttryckas så att textpraktiker är abstraktioner skapade i en social kontext där makt, ekonomi och värderingar är viktiga för att förstå vad textpraktiker är (jfr Janks 2010)¹. Analysen av data sker utifrån begreppen textpraktiker och texthändelser.

Det övergripande syftet med den longitudinella studien är att identifiera och analysera lärares undervisning och elevers lärande när det gäller språk- och textbruk från årskurs 5 till årskurs 9. Framförallt försöker jag identifiera och notera undervisningssituationer som är meningsfulla och utvecklande för eleverna. Metodval är klassrumsobservationer samt gruppsamtal med lärare och elever. Samtalen med lärarna utgår från de vetenskapliga texter, som lärarna har läst. Samtalen kan också handla om undervisningssituationer. Samtalen med eleverna tar bland annat upp elevernas textpraktiker och texthändelser. Några av de utvalda klasserna har övervägande flerspråkiga klasser medan andra har i stort sett enbart enspråkiga elever.

Referenser

Barton, David 2007. *Literacy*. Oxford: Blackwell Publishing.

Janks, Hilary 2010. *Literacy and Power*. New York: Routledge.

---

¹ Barton (2007) and Janks (2010) använder begreppen händelser (events) och praktiker (practice)tillsammans med literacy. I detta paper refererar jag till Barton och Janks och använder text synonymt med literacy.

Jenny Wiksten Folkeryd och Åsa af Geijerstam
Uppsala universitet

Ämnesinnehåll i en digital undervisningsvärld – exemplet svenska i lektion.se

I dagens allt mer digitaliserade undervisningsvärld är det av stort intresse att undersöka hur ämnesinnehåll konstrueras genom de digitala möjligheter som finns för undervisning. Hur påverkas exempelvis svenskämnet av möjligheten för lärare att använda färdiga lektionsplaneringar som finns på Internet? Diskussionen om svenskämnets identitet har tidigare framför allt baserats i styrdokument och traditionella läromedel. I denna presentation vill vi även fokusera på andra källor som ligger till grund för undervisning och ämnesinnehåll.

I Sverige finns webbsidan lektion.se, en mötesplats för lärare och andra som arbetar i den svenska skolan. Sidan innehåller i första hand lektionsplaneringar, men även sådant som chattforum, nyhetsbrev, lediga jobb samt länkar till företag som levererar material, tjänster och utbildningar. I dag har sidan ca 225 000 medlemmar och aktiviteten på sidan är hög.

I denna presentation kommer vi speciellt att fokusera lektionsplaneringar för svenskämnet hämtade från lektion.se. I centrum för diskussionen ligger år 4-6 i den svenska grundskolan, men en jämförelse kommer också att göras med lektionsplaneringar från andra år i grundskolan. Lektionerna har analyserats med avseende på ett antal olika aspekter, till exempel till vilken grad syftet med lektionen finns uttryckt, vilken aktivitet som avses (exempelvis fri skrivning, gruppuppgift, tipspromenad, hemläxa) och vilket medium som är tänkt att användas (exempelvis powerpoint, Smartboard, papper och penna). De mönster som kan identifieras i de olika uppgifternas utformning och innehåll diskuteras i relation till hur ett ämne konstrueras. På detta sätt bidrar diskussionen till en vidare diskussion om svenskämneskonceptioner och svenskämnets innehåll i en digital undervisningsvärld.

Anita Norlund
Högskolan i Borås

Skoldebatten i ett textdidaktiskt och sociologiskt perspektiv

Debattundervisning förekommer i flera olika skolämnen. Inte minst är svenskämnet involverat eftersom det via kursplaner ges ett stort ansvar för att göra elever hemmastadda i muntliga aktiviteter. I min presentation utgår jag från ett projekt som startar hösten 2011, där jag undersöker något som jag vill benämna 'debattdidaktik'. I min presentation kommer jag att uppehålla mig vid ett par av projektets forskningsfrågor, nämligen vilket textmaterial lärare och elever använder i samband med att debatter arrangeras och genomförs, och hur detta material används. För att fånga *vilka* texter som används kommer jag att samla in det material som lärare erbjuder elever som underlag för debatter, liksom det material som elever själva väljer i samband med att de eventuellt får göra eget material- och textval. För att fånga *hur* texterna används kommer jag att göra observationer och intervjua lärare och elever.

Urvalet av skolor för min studie är liktydigt med fyra högstadieskolor som ingår i ett regionalt skolutvecklingsprojekt. Sammanlagt deltar kommunala utvecklingsledare, rektorer samt cirka 160 lärare (representerande samtliga skolämnen). De utvalda skolorna kännetecknas av att de är belägna i varuproducerande kommuner utan akademisk tradition. Ett antagande för min studie är att elevers varierande språkliga och kulturella beredskap kan göra sig gällande i skolans debattsituationer. Jag kommer dock inte särskilt att studera debattvillkor för olika elevgrupper i relation till deras sociala, kulturella och språkliga bakgrund. Däremot kommer jag att dra slutsatser grundade i ett sociologiskt resonemang, något som möjliggörs av mitt teorival. Projektet ansluter till Basil Bernsteins pedagogiska kodteori (se t ex Bernstein, 2000).

Referenser

Bernstein, Basil. (2000) *Pedagogy, symbolic control and identity: theory, research, critique* Rowman & Littlefield Publishers.

Det lämpliga talet – svenskläraren som språkvårdare

Det är vanligast att svenskläraren i skolan sammankopplas med språkvård när det gäller skriftlig framställning, men även arbetet med den muntliga framställningen behöver uppmärksammas ur ett språkvårdsperspektiv. En vanlig redovisningsform i skolan är så kallad muntlig framställning. Det som utmärker framställningsformen är att en person talar som solitär inför en grupp lyssnare. I olika undersökningar lyfts muntlig framställning fram som en framgångsrik möjlighet att under en längre stund få tala sammanhängande om ett ämne (se t.ex. Olsson Jers 2010; Penne & Hertzberg 2008; Palmér 2008; Wedin 2008). Att få tala om ett ämne under en sammanhängande längre stund innebär att språket sätts i fokus på ett annat sätt än när enstaka ord eller kortare fraser får utgöra svaren på lärarens frågor.

I en längre muntlig framställning måste ungdomarna förbereda sig på *vad* som ska sägas, *hur* det ska sägas och *till vem* det ska sägas. Att förbereda sig så innebär att det talade språket kommer i fokus på ett sätt som kräver eftertanke om man vill vara övertygande. På det viset kan man säga att redovisningsformen muntlig framställning har en ytterst viktig språkvårdande funktion i klassrummet då det handlar om att välja *mest lämpligt språk och mest lämplig stil* för dem man vänder sig till. *Lämplig* är ett begrepp som återkommer i den svenska skolans styrdokument i synnerhet när det gäller elevers språkanvändning (U2010/854/G m.fl.).

Det lämpliga språket och den lämpliga stilen kan undersökas med hjälp av de retoriska begreppen *decorum* och *aptum* (se t.ex. Hellspong 2004). Enkelt uttryckt innebär *decorum* att talaren ska ha sinne för språk och stil som passar sett ur en mer generell synvinkel, medan *aptum* innebär att talaren ska ha sinne för språk och stil som är lämpligt i en specifik situation.

Ur ett rikt och varierat material som samlades in i samband med en större undersökning på en gymnasieskola (Olsson Jers 2010) har jag ett stort antal tillfällen dokumenterade där läraren ger respons till elever som genomfört en muntlig framställning. Den övergripande fråga jag nu ställer till materialet är hur mycket av responsen som är riktad mot lämpliga språk- och stilval och utifrån svaret undersöka om tyngdpunkten ligger på antingen *decorum* eller *aptum*; om responsens innehåll handlar om elevens generella språk- och stilval eller om responsen handlar om elevens mer specifika språk- och stilval. Utifrån det vill jag på framläggningen diskutera vilken betydelse responsen har för den språkvårdande roll svenskläraren har.

Litteratur:

Hellspong, Lennart (2004). *Konsten att tala: handbok i praktisk retorik*. 2., [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Olsson Jers, Cecilia (2010). *Klassrummet som muntlig arena: att bygga och etablera ethos*. Diss. Malmö: Malmö högskola.

Palmér, Anne (2008). *Samspel och solostämmor: om muntlig kommunikation i gymnasieskolan = Interacting and going solo : on oral communication in upper secondary schools*. Diss. Uppsala : Uppsala universitet.

Penne, Sylvi & Hertzberg, Frøydis (2008). *Muntlige tekster i klasserommet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Wedin, Åsa (2008). Monologen som en resurs i klassrummet. I *Pedagogisk forskning i Sverige*. Vol. 13. Nr 4. S. 241-257.

U2010/854/G m.fl – Förordning om ämnesplaner för de gymnasiegemensamma ämnena.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/15/81/12/977f9ca7.pdf> (2011-03-14)

Benthe Kolberg Jansson og Hilde Traavik
Høgskolen i Østfold   Høgskolen i Bergen

Literacy på norsk: både nynorsk og bokmål. Kan denne utfordringa møtas med tidlig start med skriving på begge målformer?

Læreplanen i norsk i LK06 legg opp til at norske skoleelevar skal ha god kompetanse i både nynorsk og bokmål etter 10. trinn i grunnskolen, og etter vg3 i studieførebuande program er jamstilt kompetanse målet.

Det er først og fremst i norskfaget at skriving på begge målformer er tematisert, men formålet med opplæringa er at elevane skal kunne meistre begge målformer i mange samanhengar, både i yrkes- og samfunnsliv. Det kan derfor vera grunn til å seia at literacy på norsk må inkludere skriving på begge målformer.

Vi veit at elevar med nynorsk som hovudmål oppnår betre eksamensresultat i sidemål enn elevar med bokmål som hovudmål, og lærarerfaringar frå ungdomssteget indikerer at “nynorskelevar” treng lite formell opplæring i bokmål. Men korleis og når utviklar desse elevane skrivekompetanse i bokmål? Mye tyder på at det for ein del elevar skjer relativt tidlig på barnesteget, og utan eksplisitt opplæring. Elevar med nynorsk som sidemål ser ikkje ut til å utvikle tilsvarende kompetanse i nynorsk, men enkelte studiar (Skjevraak 2009) og skoleprosjekt (Nilsen 2008) tyder på at elevane kan utvikle kompetanse i nynorsk dersom dei får lesa litteratur på nynorsk og kombinerer dette med utprøvande skriving på nynorsk og kontrastivt språkarbeid. Dette er utgangspunktet for forskingsprosjektet “Tidlig start med begge målformer”.

Det teoretiske rammeverket er elles knytt til ulike funksjonar som skriving kan ha (Berge 2005), til skriveutvikling (Smidt 2007, Liberg 2010) og til barns utforsking av språket (Matre 2005). Fordi det tidligare ikkje er forska på utvikling av skrivekompetanse i begge målformer hos enkeltelevar eller i elevgrupper, kan det i eit prosjekt med tidlig start med “den andre målforma” også vera fruktbart å sjå på resultat frå forskning knytt til tidlig start med fremmenspråk i skolen (Vold og Doetjes 2010) .

Forskningsprosjektet omfattar ved prosjektstart tre tredjeklassar, to femteklassar og ein sjuandeklasse. Elevane i ein av femteklassane har nynorsk som hovudmål, mens resten av elevane har bokmål som hovudmål. Klassane deltar eller har deltatt i skolebaserte prosjekt der dei prøver ut eller har prøvd ut skriving på “den andre målforma” på barnesteget.

Forskningsprosjektet følgjer og dokumenterer prosjekta. Materialet i forskningsprosjektet er først og fremst elevtekster, men også klasseromsobservasjonar og intervju med elevar og lærarar. I innlegget vårt vil vi presentere noen av resultatata frå dette prosjektet.

Litteratur:

Berge, Kjell Lars 2005: “Fagleg og tverrfagleg skriveopplæring. Om ei literacy-reform i norsk skole”. I Nordal, Anne Steinsvik (red.): *Didaktiske perspektiv på nynorskopplæring*. Høgskolen i Volda: Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa

Smidt, Jon 2007: "Hva skriving brukes til. Ett års skriving på 4. trinn". I Matre, Synnøve og Torlaug Løkensgard Hoel (red.): *Skrive for nåtid og framtid. Skriving i arbeidsliv og skole*. Trondheim: Tapir akademiske forlag

Liberg, Caroline 2010: *Elevens läs- och skrivutveckling. En teoretisk bakgrund*. Skolverket. Lasta ned 13.11.2010 frå http://www.did.uu.se/carolineliberg/documents/Elevens_skriv_och_lasutveckling.pdf

Vold, Eva Thue og Gerard Doetjes 2010: *Fremmedspråk på barnetrinnet – teoretisk grunnlag*. Notat 3/2010 (23.03.2010). Høgskolen i Østfold: Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen. Lasta ned 12.10.2010 frå <http://fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=16492>

Matre, Synnøve 2005: "Dei yngste barna og nynorsken". I Nordal, Anne Steinsvik (red.): *Didaktiske perspektiv på nynorskopplæring*. Høgskolen i Volda: Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa

Skjevraak, Marie 2009: "Eg skjønner ikke, Hvorfor Det?" *Sjetteklassingar skriv seg inn i nynorsken. Sixgraders exploring the language "nynorsk"*. Masteroppgåve i norskdidaktikk. Høgskolen i Sør-Trøndelag

Nilsen, Lise Lunde 2008: "Haugtussa som barnelitteratur". I *Norsklæraren* nr. 3

Hjalmar Eiksund

Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa

Kan hende usynleg, men uviktig?

Om misforholdet mellom den daglege eksponeringa elevar i grunnskulen har til nynorsk skrift og dei ambisiøse krava læreplanen set til nynorskopplæring

Det har aldri før blitt skrive og publisert så mykje nynorsk tekst som i dag, men nyare granskingar viser at desse tekstane ikkje blir lesne av dei som skal lære seg å lese og skrive. Læreplanen set store krav til kva elevar i grunnskulen skal tileigne seg av kunnskapar og ferdigheiter i lesing og skriving: Heilt frå fjerde klasse skal rim og regler, historier og eventyr vere presenterte på begge dei norske målformene; elevar i barneskulen skal leike og eksperimentere med skriving på ulike variantar av norsk; etter tiande klasse skal elevane meistre å skrive både nynorsk og bokmål like godt.

Kompetansemåla skil ikkje mellom hovudmål og sidemål, så kompetansekrava er i utgangspunktet like for begge målformene. I norsk skule er i tillegg norskfaget tungt vekta ved opptak til vidare utdanning. Tre karakterar, der sidemålskarakteren betyr like mykje som dei andre to, er med på å understreke kor viktig det norske kompetansesamfunnet meiner språk er.

Norsk blir gjerne rekna som eitt språk med to ulike målformer. Nynorsk og bokmål skil seg likevel så mykje frå kvarandre at ein kan definere dei som to ulike skriftspråk. Den enklaste måten å lære eit skriftspråk på er gjennom aktiv bruk. Lesing av autentiske tekstar frå kvardagen er med på å legitimere skriftspråket og vise gode føredøme på variert bruk, men dei tradisjonelle nynorskkanalane blir gjerne sett på som gamaldagse og trauste av dei som skal lære seg å skrive nynorsk.

Elevar blir dermed – kanskje umedvite – lærte opp til å skilje mellom korleis ein skriv i fritida og på skulen. Nasjonale og regionale publikasjonar viser i tillegg kva som er relevante skriftlege uttrykksmåtar om ein skal bli teken seriøst offentleg. Denne tause kunnskapen er kan hende med på å definere språklege domene for bokmål og nynorsk, og gir kanskje rom for andre skriftspråksstandardar.

I denne presentasjonen ønskjer eg å leggje fram funn frå egne granskingar om korleis elevar i grunnskulen skil mellom ulike skriftspråklege domene. Eg vil problematisere og plassere den stadig oftare omtalte “dialektskrivinga” på sosiale nettstader i det språklege landskapet. Til slutt vil eg prøve å identifisere moglege skilnader mellom elevar med nynorsk og bokmål som opplæringsspråk og diskutere om dette krev differensiert opplæring i sidemålet for bokmåls- og nynorskelevar.

Jens Jørgen Hansen

University College Syddanmark og Læremiddel.dk.

Læremiddelgenrer i skolens læremiddellandskab

Skolens læremidler er i voldsom vækst. Den teknologiske udvikling er drivkraft for udvikling af nye typer læremidler, der muliggør nye former for læring, for undervisning og er med til at skabe dynamik i skolens fag. Ved at anlægge et genreperspektiv på læremidler giver det mulighed for at få hold på det voksende felt af læremidler og giver samtidig mulighed for at udvikle et sprog om læremidler. Genreperspektivet kan her fungere som et formelt redskab til at give et overskueligt billede af omfanget, karakteren og udviklingsdynamikken i de forskellige læremiddeltyper og læremiddelgenrer. Genreperspektivet kan også bruges som et funktionelt redskab til at synliggøre, hvordan forskellige læremiddeldesign, teknologier, sprog og medieplatforme nøje spiller sammen med de kommunikative, didaktiske og læringsmæssige funktioner som læremidler kan varetage i skolen. Gennem læremidler får vi indsigt i mekanismer, der udgør den pædagogiske praksis – og skolens aktører kan bruge den samme indsigt til at styre den pædagogiske praksis i bestemte retninger og dermed også udvikle den pædagogiske praksis. Endvidere giver den funktionelle tilgang til læremidler også et grundlag for at kunne analysere og vurdere læremidler.

Oplægget vil præsentere en læremiddeltypologi over forskellige typer læremidler og udfolde betydningen af betegnelser som *semantiske læremidler*, *didaktiske læremidler*, *kommunikative læremidler*, *kompenserende læremidler*, *kognitive læremidler* og *undervisningsmidler*. Endvidere udfoldes, hvordan læremiddeltypen didaktiske læremidler – hvor prototypen er lærebogen – er i udvikling og knopskyder i nye læremiddelgenrer som *didaktiske vidensplatformer*, *pædagogiske læringsspil* og *e-bogen*. Spørgsmålet er hvilke muligheder en sådan remediering af lærebogen i digitale former giver for undervisning, for læring og for formidling af fag?

Maria Westman
Högskolan Dalarna

Skriv på bara!

Analys av skrivuppgifter i läromedel i svenska för mellanåldrarna

Att lära sig skriva är för många något som sker utan att man tänker så mycket på hur man gör. Inte sällan uppmanas elever att ”skriva på” eller får höra att ”man lär sig att skriva genom att skriva”. Trots att ”övning ger färdighet” hjälper det kanske inte den elev som inte riktigt förstår hur eller vad hon ska göra.

Den tidiga läs- och skrivutvecklingen är relativt väl undersökt och ofta även framgångsrik. (se bland annat Liberg 1993, Fast 2008, Jonsson 2006, Taube 2011) Flera studier av svenskämnet i de högra årskurserna som kommit under senare år, påvisar däremot att direkt undervisning om skrivande inte är vanligt förekommande (Norberg Brorsson 2007, Parmenius Swärd 2008). Skrivandet i mellanåldrarna är dock inte lika väl undersökt.

Från och med årskurs 4 räknar skolan med att eleverna tillägnat sig den mest grundläggande läs- och skrivkompetensen. vilket bland annat PIRLS-undersökningen 2006 bekräftar att de faktiskt gör. Men steget från att ta klivet in på läs- och skrivarenan till att bli en effektiv läsare och skribent kan för många vara svårt och svårdefinierat. I samma undersökning (PIRLS 2006) påvisas att andelen elever som uppnår en hög nivå i sin läs- och skrivkompetens minskat. Intressant att undersöka blir då vilka slags stöttning, i form av redskap och språkliga resurser som eleverna i mellanåren erbjuds för att vidareutveckla, fördjupa och komma framåt i sitt skrivande.

I mitt föredrag vill jag diskutera en sida av dessa resurser. I föredraget presenteras analyser av hur några vanliga läromedel i svenska för mellanåren 4-6 presenterar och skriver fram olika skrivuppgifter. De faktorer jag bland annat undersöker är *vilken* typ av skrivuppgifter som finns, *hur* skrivuppgifter presenteras, *vilka* sammanhang skrivande presenteras i samt *vilka* olika skrivdidaktiska teorier och metoder som presenteras. Syftet är dels att få en överblick över hur skrivande och skrivutveckling beskrivs rent konkret, dels att beskriva och förstå vilka skrivteoretiska perspektiv läromedlens metodanvisningar grundas på samt vilka synsätt på skrivande och skrivutveckling olika läromedel representerar.

Undersökningen är ett första steg i en större undersökning av hur skrivande utvecklas på mellanstadiet. Läromedelsanalyserna utgör en pilotstudie inför kommande fältarbete, där ett övergripande syfte är att kartlägga och beskriva hur skrivundervisning kan utformas i mellanstadietklassrum.

Litteratur

- Fast, Carina (2008). *Literacy: i familj, förskola och skola*. 1. uppl Lund: Studentlitteratur
- Jonsson, Carin (2006). *Läsningens och skrivandets bilder: en analys av villkor och möjligheter för barns läs- och skrivutveckling*. Diss. Umeå : Umeå universitet, 2006
- Liberg, Caroline (1993). *Hur barn lär sig läsa och skriva*. Lund: Studentlitteratur
- Norberg Brorsson, Birgitta (2007). *Man liksom bara skriver: skrivande och skrivkontexter i grundskolans år 7 och 8*. Diss. Örebro : Örebro universitet, 2007
- Parmenius Swärd, Suzanne (2008). *Skrivande som handling och möte: gymnasieelever om skrivuppgifter, tidsvillkor och bedömning i svenskämnet*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2008
- PIRLS 2006: *läsförmågan hos elever i årskurs 4 : i Sverige och i världen..* (2007). Stockholm: Skolverket
- Taube, Karin (2011). *Barns tidiga skrivande*. Stockholm: Norstedt

Lise Kleppe og Anne-Beathe Mortensen-Buan,
Høgskolen i Vestfold

En lærebok med snubletråder

En god leser er en aktiv og engasjert leser som vet hva hun eller han vil få ut av lesingen. For å lykkes med leseprosessen, er det imidlertid også viktig at teksten imøtekommer leserens forventninger. I alle fall er dette en viktig faktor for å opprettholde leserens motivasjon og ønske om å lese videre. Forventninger til en lærebok kan for eksempel være at den tilbyr relevant fagstoff presentert på en forståelig og strukturert måte for den leseren den er tiltenkt.

Vi samarbeider om helse på jobben (Brønstad m. fl 2009) er en lærebok brukt i Vg1 på helse- og sosialfag. Vår hypotese om denne boken er at den presenterer fagstoffet på en unødvendig komplisert måte, og at den dermed gjør leseprosessen vanskelig for elevene. Taperne er først og fremst elever som av ulike grunner sliter med å lese fagtekster, men også gode lesere vil støte på problemer når teksten ikke innfrir forventningene om hva de skal lære og om hva en lærebok skal tilby.

I paperet ser vi nærmere på noen spesifikke utfordringer i et bestemt kapittel i læreboka som kan skape vanskeligheter for leseren. Hva gis det forventninger om at elevene skal lære? Hvordan tilbys dette fagstoffet? Og hvem er modelleseren?

Modelleser er et begrep lansert av Umberto Eco (1984 i Tønnesson 2008) som viser til at en tekst kan skape en eller flere lese måter. Det viser til at en tekst har noen leserforbilder i teksten som den faktiske leseren, her eleven, må kunne identifisere seg med for å kunne lese teksten på en relevant måte (Tønnesson 2008). Tekstens modelleser er sjelden uttalt i teksten, men ligger implisitt. For å kunne overbevise eleven, må teksten lykkes i å skape seg makt til å overbevise leseren. Og ”tekstens makt er derfor avhengig av at den evner å *posisjonere den faktiske mottakeren som en modellmottaker*” (Kjell Lars Berge 2003).

Paperet vil avslutningsvis diskutere og vise til noen konkrete eksempler på hvordan kapitlet kan gjøres lettere tilgjengelig for leserne.

Referanseprofiler og vi-konstruksjoner i læremidler for norskfaget

[...]texts are lazy machineries that ask someone to do part of their job[...] (Eco, 1979:214)

Hva slags referenter har pronomenet *vi* i en læremiddeltekst? Og hva slags referanserammer skapes med vi-konstruksjoner? En tekst kan ikke si alt, og vi som leser, må derfor trekke veksler på våre forkunnskaper for å skape mening i møte med de semiotiske ressursene teksten tilbyr oss. Forkunnskapene våre kan betegnes som en *kontekstuell ressurs* (Linell, 2009:17) vi benytter for å aktualisere meningspotensialet i teksten. De kontekstuelle ressursene som er knyttet til bruken av et læreverk, kan ses på som ulike *kontekstuelle rammer* (Goffman, 1974). Vi-konstruksjoner kan tolkes som et tegn på fellesskap og for eksempel indikere at tekstprodusent og tekstbruker har felles referanseramme, eller de kan brukes for å skjule asymmetrien mellom forfatter og leser (Kinn, 2005:137). Følgende rammer kan være et utgangspunkt for å analysere hvordan ulike tekster har ulike strategier for vi-bruk og hvordan potensialet i de kontekstuelle ressursene kan gjøres relevant i brukskonteksten: • Intratekstualitet (interne referanser i verket), • intertekstualitet (referanser til andre tekster), • interdiskursivitet (referanser til kjente sjangrer), • skolefaget (referanser til relatert fagstoff), • skoleinstitusjonen, • fritidskultur, • allmenn erfaring.

I paperet tar jeg utgangspunkt i noen tekster fra ulike læreverk for norskfaget på VG1 og presenterer et utkast til en modell for å kartlegge og visualisere hvordan vi-konstruksjonene vektlegger ulike former for kontekstuelle ressurser som basis for det inferens- eller slutningsarbeidet leserne må gjøre. Foreløpig har jeg identifisert tre prototypiske strategier for referering til kontekstuelle ressurser:

- *Tekstverdenen* – teksten forutsetter at leseren har lært stoffet fra de foregående kapitlene i boka.
- *Fagverdenen* – teksten refererer til relaterte områder og emner i faget, men uten å foreskrive en bestemt leserekkefølge.
- *Livsverdenen* – teksten refererer til antatte felles erfaringer utenfor skoleinstitusjonen.

I praksis vil de enkelte referansene i tekstene benytte flere av de ovennevnte referanserammene samtidig. Ved å ta utgangspunkt i hvordan referanserammer utnyttes forskjellig i de ulike tekstene, kan en få et grunnlag for å generere ulike *profildiagrammer* med *referanseprofiler* for tekstene som en illustrasjon på hovedtendenser. Slike visualiserte profiler kan være nyttige for å gjøre undervisere og læremiddelutviklere mer bevisste på ulike kontekstuelle ressurser og hvordan de kan suppleres og utnyttes i undervisningssituasjonen, dessuten kan de være en støtte ved valg og vurdering av læremidler.

Litteratur

Eco, Umberto (1979) *The role of the reader: explorations in the semiotics of texts*.

Bloomington, Ind., Indiana University Press.

Goffman, Erving (1974) *Frame analysis: an essay on the organization of experience*.

Cambridge, Mass., Harvard University Press.

Kinn, Torodd (2005) Plays of we-hood: What do we mean by *we*? *Akademisk prosa*, (3), s. 129-142.

Linell, Per (2009) *Rethinking language, mind, and world dialogically: interactional and contextual theories of human sense-making*. Charlotte, N.C., Information Age Publ.

Monica Reichenberg
Universitetet i Umeå

Fyra textsamtal i särskolan

I en interventionsstudie fick 40 elever under åtta veckor och två gånger per vecka träna lässtrategier i form av textsamtal efter två olika modeller, Reciprok undervisning (RU) och inferensträning (IT) . Hälften av eleverna tränade enligt RU och hälften enligt IT. Tidigare har vi gjort en kvantitativ studie av textsamtalen (Lundberg & Reichenberg submitted). I denna presentation kommer vi därför att göra en kvalitativ studie. Fyra av textsamtalen kommer att bli föremål för analys.

Forskningen har visat att många elever inte spontant hakar på lärares och kamraters svar när innehållet i texter diskuteras. Vidare har det framkommit att lärare inte så ofta följer upp elevernas svar (Nystrand et al. 1997). Det har också visat sig att lärare ibland inte ger instruktioner innan eleverna ska läsa en text (Reichenberg, 2008). Det händer att samtal kring en text slutar i tomma intet (Cazden, 2001). I de fyra samtalen vill vi därför undersöka (a) turtagning (b) uppföljning av elevsvar (c) hur läraren introducerar och avslutar samtalen.

Referenser:

Cazden, C. (2001). *Classroom discourse. The language of teaching and learning*. Heineman :London.

Lundberg, I. & Reichenberg, M. (submitted for publication, 2011) Development of reading comprehension among adolescents with mild intellectual disabilities – An intervention study.

Nystrand, M. (1997). *Opening Dialogue*. New York and London: Teachers college Press, Columbia University.

Reichenberg, M. (2008). Making Students Talk About Expository Texts. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 52, 17-39.

Anke Piekut

Københavns universitet

Genrekompetencer og genrebrud i danskfagets skriftlige dimension- genren som besværlig protagonist i det danske gymnasiums.

De fire danske ungdomsuddannelser var i 2004 genstand for en større reform. I den sammenhæng fik genrebegrebet fornyet vægt og betydning i danskfaget, især i fagets skriftlige dimension. Men hvilken funktion og betydning har genrer for faget, og hvordan ser en danskfaglig genrekompetence ud hos eleven til den afsluttende skriftlige eksamen? Mit hovedfokus er således uddannelsens afsluttende elevtekst, men med komparative interesse i læreplanerne for danskfaget og de ministerielt udmeldte opgavehæfter til eksamen. På alle fire ungdomsuddannelser kan eleverne vælge imellem en række eksamensgenrer, der er relativt formaliserede og homogene som fx. artikel, kronik, essay, redegørelse, analyse og fortolkning og diskussion. Men på trods af relativt detaljerede angivelser af struktur og sprog i genrerne, ser genreskrivningen ikke ud til at være uproblematisk for eleverne, tværtimod. I den forbindelse rejser der sig en række spørgsmål: Hvilke genrer prioriteres og hvilke genrekompetencer synes at være væsentlige i gymnasiet? To fremtrædende eksamensgenrer er *artiklen* med et argumenterende indhold, og *essayet* med en mere reflekterende tilgang. Hvordan skriver eleverne i disse genrer, og hvordan markeres genrekompetence i elevteksten?

I gymnasiets genreskrivning opprioriteres den paradigmatiske skrivemåde med redegørelser, forklaringer, beskrivelser og argumenter, og den reflekterende skrivemåde med vurderinger og selvrefleksion. Generelt indbyder denne tilgang til et monofont skribent-adressat forhold, og ekskluderer andre og mere fortællende og tekstkonstruerende genrer. Alligevel brydes det fagligt redegørende og analyserende i eksamensgenrerne ofte med netop mere polyfone fortællende og personlige stemmer i elevteksterne; master-genren overskrides. Hvad kendetegner disse interne tekstdialoger og hvad betyder det for genrekompetence hos eleven og for genren?

I oplægget vil jeg kort redegøre for de mulige eksamensgenrer i danskfaget på ungdomsuddannelserne, og det institutionelle rationale bag prioriteringen af genrerne. Hvad skal genrebegrebet bidrage danskfagligt med, og hvilke genrekompetencer anses for væsentlige? Hoveddelen af præsentationen vil bestå i eksempelanalyser af elevtekster, hvor jeg analyserer genrekompetencer, genrebrud og polyfone stemmer og strukturer i teksterne med særlig vægt på artiklen og essayet som genre. Hvordan argumenteres og reflekteres der i elevtekster, og hvordan italesætter eleven sig selv om skribent i genren, når eleven prøver på at følge genreanvisninger og -restriktioner i teksten, og når vedtagne genrekonventioner udfordres og brydes?

Ylva Lindberg og Anders Svensson
Högskolan i Jönköping

Mediernas och språkets ömsesidighet: En enkätundersökning om blivande lärares tankefigurer kring språk och medier

Språk och medier är intimt sammanvävda och ömsesidigt beroende av varandra. Medierna (analoga och digitala) är inga oskyldiga verktyg med vilka språket förmedlas eller skriftspråk produceras. Språket i sociala medier får konsekvenser för språket i samhället samtidigt som språket i samhället påverkar språket i medierna. Språk är föränderligt och förändringarna blir mer omfattande och snabbare genom att olika språkkulturer möts och blir tillgängliga via de moderna medierna. Dagens elever växer upp i denna dynamik och kommer till skolan med olika språk som de informellt ”lärt” via medier. Skolan måste i sin språkundervisning vara medveten om och förhålla sig till de språk- och genrehybrider medietätheten ger upphov till.

För att utveckla språkämnenas användning av medier har det på Högskolan i Jönköping skapats en disciplinöverskridande plattform som bedriver forskning med medie- och språkdidaktisk inriktning. Ett inledande steg i detta arbete är att med en enkätstudie fånga in vad blivande lärare vet om och hur de tänker kring den beskrivna dynamiken. Denna förståelse ska ligga till grund för utvecklandet av medie- och språkdidaktiska arbetsätt i undervisningen av blivande lärare och i förlängningen ute i den dagliga skolverksamheten.

Enkäten undersöker inte bara kopplingen mellan språk och medier, utan även blivande lärares tankar kring sin egen och elevers medieanvändning. För att få en referenspunkt till antagandena om elever, undersöker vi även elevers användning. Enkäten ställer slutligen också frågor om de blivande lärarnas dagliga användning av medier.

Samtliga studenter på lärarprogrammet vid Högskolan i Jönköping kommer att få besvara enkäten under början av september 2011. Speciella frågor kommer också att gå ut till högstadie- och gymnasieelever på skolor i Ulricehamn och Gränna. För att få ett internationellt jämförelsematerial kommer enkäten också att utformas på franska till studenter vid Enssib i Lyon i Frankrike. Alla studenter och elever får avge sina svar under lektionstid. Eftersom enkäten kommer att ligga på webben kan svaren direkt importeras för analys i SPSS. Arbetet med att tolka resultaten kan påbörjas så snart svaren analyserats, dvs. från mitten av september.

De resultat som kommer att presenteras vid konferensen kommer att vara fokuserade på svensklärostudenters svar på frågeställningarna om kopplingen mellan medier och språk: Hur man tror medierna påverkar språket generellt och hur man tror den egna medieanvändningen påverkar det egna språket samt hur elevers medieanvändning påverkar elevers språk. Som en logisk följd av dessa frågeställningar ställs också frågor om hur man ser på vilka konsekvenser detta får för svenskundervisningen i skolan